

ГАРАНТІЇ БЕЗПЕКИ ЯК ОДНІ З ОСНОВНИХ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Заборовський В. В.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

В одній із наших праць, ми доходили до висновку, за яким до елементів структури правового статусу особистості в цілому, і зокрема адвоката, крім прав і обов'язків, які безсумнівно є вихідними і загальноприйнятими елементами, необхідно віднести також правові гарантії і відповідальність [1, с. 19]. Така необхідність віднесення гарантій до елементів правового статусу адвоката обумовлена насамперед тим, що «яким би обсягом, нехай навіть і самим великим, прав не був би наділений той чи інший учасник процесу, без відповідних гарантій це буде всього лише декларацією» [2, с. 128].

Важливими гарантіями забезпечення професійної діяльності адвоката є положення п. 6 (життя, здоров'я, честь і гідність адвоката та членів його сім'ї, їх майно перебуває під охороною держави, а посягання на них тягнуть відповідальність, передбачену законом) та п. 7 (адвокату гарантується право на забезпечення безпеки під час участі у кримінальному судочинстві в порядку, встановленому законом) ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [3]. Такі норми Д.П. Фіолевський розглядає, з одного боку як серйозну гарантію для адвоката у його не завжди безпечній діяльності, а з іншого – як вимогу відповідально, сміливо і принципово відстоювати законні права й інтереси клієнта [4, с. 159].

Необхідність існування таких гарантій обумовлена тим, що як відмічає Т.Г. Дабіжа «адвокат належить до групи осіб, чия професійна діяльність пов'язана з певним ризиком для життя, здоров'я» [5, с. 13]. Ми розділяємо її думку про те, що держава поклавши на адвоката обов'язок щодо надання професійної правової допомоги, повинна гарантувати адвокатам й безпечно здійснення таких обов'язків. Про необхідність забезпечення державою безпеки адвоката вказується й в міжнародних документах, які регламентують діяльність адвокатури. Так, в Основних положеннях про роль адвокатів [6] та Основних принципах, які стосуються ролі юристів [7] на уряди покладається обов'язок забезпечити адвокатам (відповідно – юристам), в тому числі й можливість здійснювати їх професійні обов'язки без залякування, перешкод, завдання турботи й недоречного втручання (п. 16). Крім цього, п. 17 цих же міжнародних документів передбачено положення, за яким там, де безпека адвокатів (юристів) перебуває під загрозою у зв'язку з виконанням професійних обов'язків, вони мають бути адекватно захищені властями.

Щодо українського законодавства, то як ми уже відмічали адвокату гарантується право на забезпечення безпеки саме під час участі у кримінальному

судочинстві. Слушним в даному випадку є зауваження О.М. Скрябіна : «Виникає питання, чому законодавець визначає саме участь адвоката в кримінальному судочинстві, а не в цивільному, адміністративному, господарському, якщо ст. 23 Закону і сам нормативний акт має загально юридичний характер» [8, с. 860]. Ми не розділяємо такої позиції українського законодавця, оскільки «нерідко на адвоката, що займає принципову позицію щодо будь-якої з перерахованих категорій справ, чиниться тиск, який тягне за собою реальну або потенційну загрозу його особистій безпеці або безпеці його близьких» [5, с. 16]. Виходячи з цього, ми вважаємо за необхідне забезпечити дію вказаної гарантії не тільки на час участі адвоката у кримінальному судочинстві, але й взагалі під час здійснення ним своєї професійної діяльності.

На даний час питання про забезпечення безпеки адвоката, який бере участь у кримінальному судочинстві регулюється положеннями Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [9].

В ст. 2 даного Закону вказується на перелік осіб, які за наявності відповідних підстав мають право на забезпечення безпеки. Такими особами, зокрема є: представник потерпілого у кримінальному провадженні, захисник підозрюваного і обвинуваченого, представник цивільного позивача і відповідача, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, а також члени їх сімей та близькі родичі. Аналіз положень цієї статті, вказує на те, що в цьому переліку, на нашу думку, законодавцем безпідставно не передбачені всі можливі форми діяльності адвоката в кримінальному провадженні, зокрема, як відмічає С.Л. Савицька «адвокат свідка має право на забезпечення безпеки за наявності реальної загрози його життю, здоров'ю, житлу чи майну» [10, с. 158].

Розглядаючи питання про гарантоване адвокатів право на забезпечення безпеки під час участі у кримінальному судочинстві, слід звернути увагу на те, що державний захист інших учасників такого провадження, а саме суддів, працівників прокуратури, Національної поліції, Служби безпеки та інших правоохоронних органів здійснюється відповідно до положень Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [11]. Не ставлячи собі за мету проведення докладного аналізу положень вищевказаних законів, все ж таки можна дійти до висновку, що останній Закон на більш високому рівні гарантує державний захист працівників суду і правоохоронним органам. Як відмічає Т.Г. Дабіжа, наявність такого факту (відсутність адвоката в переліку таких осіб) «свідчить про небажання законодавця поширювати на адвокатів ті ж підвищені заходи державного захисту, які держава застосовує по відношенню до суддів, прокурорів, слідчих...» [5, с. 14]. Для прикладу можна навести положення п. «г» ч. 1 ст. 3 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», за яким працівники суду і правоохоронних органів та їх близькі родичі мають право на отримання матеріальної компенсації в разі загибелі працівника, каліцтва або іншого ушко-

дження здоров'я, знищення чи пошкодження його житла і майна у зв'язку з виконанням службових обов'язків. Така ж ситуація характерна і для російського законодавства, на підставі чого І.Л. Трунов доходить до висновку, що «у цих умовах потерпілому адвокату або родичам загиблого адвоката доводиться боротися не за відшкодування шкоди, а за порушення кримінальної справи або його більш-менш стерпне розслідування. Найчастіше і це нереально через участь у протиправних діях діючих або колишніх співробітників правоохоронної системи» [12, с. 12]. На жаль, такі випадки характерні й для українського суспільства, про що зокрема йдеться Звіті про порушення прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності в Україні (2013-2016 роки) [13]. В Звіті, зокрема вказуються на випадки як вбивства та посягання на життя адвоката, фізичної розправи з адвокатами, так і на випадки знищення майна адвоката у зв'язку з його професійною діяльністю. При цьому, прослідковується явна тенденція щодо збільшення таких випадків у 2015 році та 1-ому кварталі 2016 року.

Незважаючи на всю позитивність закріплення гарантованого адвокату права на забезпечення його безпеки, існує реальна необхідність у підвищенні рівня такої безпеки, зокрема шляхом поширення дії такого права й на час здійснення адвокатом будь-якого виду своєї професійної діяльності. В даному випадку необхідно врахувати й положення п. 5 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», відповідно до якого адвокату гарантується рівність прав з іншими учасниками провадження, дотримання засад змагальності і свободи в наданні доказів та доведенні їх переконливості. Враховуючи закріплення положення про рівність прав з іншими учасниками провадження, вважаємо за необхідне закріпити таку рівність й щодо права на забезпечення безпеки, яким наділяються працівники суду і правоохоронних органів.

Література:

1. Заборовский В.В. Структура правового статуса адвоката / В.В. Заборовский // Евразийская адвокатура. – 2016. – № 3(22). – С. 15–21.
2. Солтанович А.В. Гарантии реализации полномочий адвоката-защитника в уголовном судопроизводстве / А.В. Солтанович, М.Л. Хиревич // Проблемы укрепления законности и правопорядка: наука, практика, тенденции : сборник научных трудов. – Минск: БГУФК, 2009 – Вып. 7. – С. 124-128.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 62. – Ст. 17.
4. Фіолевський Д. П. Адвокатура: підручник / Д.П. Фіолевський. – 3-тє вид., випр. і доп. – К.: Алерта, 2014. – 624 с.
5. Дабижа Т.Г. Гарантии личной безопасности адвоката / Т.Г. Дабижа // Адвокат. – 2013. – № 10. – С. 13-18.
6. Основні положення про роль адвокатів [Електронний ресурс], прийняті VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам від 01 серпня 1990 р. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_835

7. Basic Principles on the Role of Lawyers [Електронний ресурс], adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba, 27 August to 7 September 1990. – Режим доступу: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RoleOfLawyers.aspx>

8. Скрябин А.Н. Гарантии адвокатской деятельности в соответствии с законом Украины «Про адвокатуру и адвокатскую деятельность» / А.Н. Скрябин // Молодий вчений. – 2015. – № 2(6). – С. 858-861.

9. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 грудня 1993 року № 3782-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 11. – Ст. 51.

10. Савицька С.Л. Кримінально-процесуальні гарантії діяльності адвоката: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.09 / Савицька Світлана Леонідівна. – К., 2013. – 203 с.

11. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 грудня 1993 року № 3781-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 11. – Ст. 50.

12. Трунов И.Л. Что делать с противоправным воспрепятствованием деятельности адвоката / И.Л. Трунов // Адвокат. – 2005. – № 12. – С. 11-18.

13. Звіт про порушення прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності в Україні (2013-2016 роки) [Електронний ресурс], затверджений рішенням Ради адвокатів України від 26 лютого 2016 року № 2. – Режим доступу: <http://unba.org.ua/assets/uploads/news/publikacii/buklet-zvit-porushen-nya.pdf>